

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi pol. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 10.

V Ljubljani, 15. maja 1878.

Tečaj XVIII.

Premišljevanje o izgovarjanji in pisavi v posameznih slučajih.

Slovenci svojim vasem in tergom radi dajejo imena onih svetnikov ali svetnic, kateremu ali kateri je dotična cirkev posvečena. In to nij nič kaj nenavadnega; to se nahaja tudi pri družih národih.

Pač pa se mi zdi raba tega imena neukretna in nepravilna; slovniško — pravilno se menda taka imena le redko kje rabijo. Pridevnik „svet“ se navadno namestuje z latinsko besedo „sanct“, katera se je pod našim jezikom v „šent“ preustrojila. Vzemimo n. pr., da je v velikem oltarji sv. (svet) Jur; ondošnjemu kraju, vasi ali tergu se potem reče: Šentjur = Št. Jur = št. Jur, Šenčur ali celo Čenčur (pri onem sv. Jurji pri Kranji se navadno rabita zadnja dva izraza). V nekaterih krajih se rabi tudi množina Šentjurje; „Pod Šentjurje je šel na semenj i. t. d.“ „Pri sv. Jurji“ — ta izrazec se le redko rabi v pisavi; v vsakdanjem govorjenji pa menda nikoli. Pa bi se tudi prav neukretno slišalo n. pr. Kam greš? Grem v svet Jur, ali grem v svetega Jurja, ali grem k svetemu Jurji (u), ako grem n. pr. le k čevljarji ali sploh v kako hišo v tistej vasi, ali tistem tergu. Ali pa na vprašanje: Kje stanuješ? Stanujem v svetem Jurji, ali stanujem pri svetem Jurji, če n. pr. stanujem pri kakem gostilničarji. Sploh je to nekako neprijetno slišati za naše uho.

Kar je pa še naj bolj čudno, je to, da se oni svetnik ne imenuje „svet“, ampak ravno nasprotno. Kakor znano, pomeni beseda „šent“, zlodí, vrag, škratec, hudič. Beseda „šent“ se rabi mej Slovenci kot kletvina. Toraj se izgovori ravno nasprotno temu, kar se izgovoriti hoče — kakor Bíleam, ki je hotel zaklinjati, a je nehote blagoslavljal. Posebno

čudno pa je še ondi, kjer se rabita obadva pridevnika „svet“ in „šent“ n. pr. Svet-šent-Janž; in to se kaj pogosto sliši; znana mi je tudi molitvica, v katerej se nahajajo te besede.

Pri nekaterih se pa „svet“ spreminja ali namestuje sè „šen“ n. pr. Šenklavž; pri drugih je še bolj okrajšano v „Š“ n. pr. „V Šmihelu“.

Tako je tudi z imeni, ki pomenijo svetnice. N. pr. v Šmarji = v Šent-Mariji = v Sanct-Mariji; na Šmarni gori = na Šent-Marijni gori = na Sanct-Marijni gori. — Praznik svete Marije = Sanct-Marija = Šent-Marija in to skerčeno: Šmarn (veliki Šmarn, mali Šmarn).

Kako naj se toraj takšna imena pišejo? Kako nam je v šoli podučevati, da bi pisali vsi enako, in da bi bilo prav? Posebno težavno je na več razrednej šoli, če eden zaverže, kar je prejšnji učil.

„Blagoroden“.

Beseda „blagoroden“ se meni tudi tako malo dopada, da, ako bi po moje bilo, naj bi se ji med Slovenci oni pomen, v katerem se zdaj navadno rabi, popolnoma odvzel.

Slovencu večinoma rabijo besede, katere to, kar imajo pomeniti, tudi zaznamujejo, pojem značijo. — Berž ko ne, je „blagoroden, blagorodni“ pri nas v raba prišlo po nemškem „wohlgeboren“. In če bi bilo „blagorodni“ enacega pomena z „wohlgeboren“, tak se dostokrat piše na pisma, v pisma in drugod — prava ironija. Marsikateri, ki je zdaj gospod, imeniten gospod ali gospa, se je v raztergani bajtici na slami rodil — a se zdaj vendar dá nazivati „blagorodni, visoko blagorodni, vaše blagorodje in vedi si, kako še vse“. Kaj nij to smešno?

Kdor pa je tudi blagega, blaženega ali celo žlahtnega rodú ali kar ima ta prilastek vse zaznamovati, temu vsaj nij v nobeno zaslugo, to si nij on pridobil; kaj more on zato, če je blagega ali pa — tatinskega rodú? Meni se oni pridevniki, ki zaznamujejo lastnosti, katere si je dočičnik sam, po svojem prizadevanji pošteno pridobil, zdé veliko pripravejši in slovenskemu značaju primernejši. N. pr. Častiti, poštovan, cenjeni, čislani, blagi, marljivi in ti v svojem pomenu zvišani z besedicami: pre—mного—jako—vele—i. t. d.; tudi zaslužni, zaslužn (zaslužen-a, o ali doslužen-a, o menda ne bo prav).

Vresnici pa blagoroden ne pomeni nemškemu enako wohlgeboren; ako bi se posledni pomen hotel zaznamovati, trebalo bi reči: blagorojeni, kar nam pa niti v pismu, niti v besedi ne rabi.

Blagoroden bi se toraj imenoval oni, ki kaj blagega rodi, morda v raztegnjenem pomenu — idejo, misel, ali pa ki mnogo blagega čini. Če bi se beseda blagoroden v tem pomenu jemala in rabila, bi ne bila votla „frazza“; a dvomim, da se kje jemlje v tem smislu. Pa če bi se tudi hotela ta lastnost zaznamovati z besedo blagorodni, pisala bi se menda — redkejše!

V. Jarc.